

“Atklājot neredzamo” semināri

Pūļa gudrības izmantošana izmeklēšanās

Pūļa informācijas vākšana - atsauces dokuments

1.modulis: Ievads

Kas ir pūļa informācijas vākšana un kā tā radās

- Termins “pūļa informācijas vākšana” pirmo reizi parādījās Džefa Hova (Jeff How) 2006.gada [rakstā](#) žurnālā *Wired*, kurā viņš to definēja kā jaunu darbaspēka atrašanas formu, izmantojot internetu. Kopš tā laika ir radušies dažādi komerciāli un bezpeļņas pūļa informācijas vākšanas tipi.
- Piemēram, [Wikipedia](#) ir labākais kolektīvu zināšanu vākšanas piemērs, [KICKSTARTER](#) rāda ceļu pūļa finansēšanas projektiem, [Ushahidi](#) ir populāra platforma pūļa informācijas kartēšanai.
- Vēl vairāk, “Ushahidi” slavē kā vienu no pirmajām platformām, kas atļāva “[aktīvistu kartēšanu](#)” - aktīvisma paveidu, kas savieno pūļa informācijas vākšanu, pilsonisko žurnālistiku un ģeotelpisko informāciju ar mērķi panākt sociālas pārmaiņas vai atbildību sabiedrības priekšā. Ļoti bieži “Ushahidi” izmanto pūļa informācijas kartēšanai krīžu laikā.
- Pūļa informācijas vākšanu arvien biežāk izmanto [arī žurnālisti](#).

Pūļa informācijas vākšanas plusi un mīnusi:

Plusi	Mīnusi
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ļauj piekļūt lielam datu apjomam, kuriem organizatori citos apstākļos netiktu klāt. 2. Ļauj dažādot datu avotus. 3. Var palīdzēt ietaupīt laiku un naudu. 4. Paver jaunas sadarbības iespējas ar dalībniekiem un citiem, kas darbojas šajā nozarē.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pastāv manipulāciju risks. 2. Var prasīt daudz zināšanu un resursu (piemēram, uzstādot rīkus, pārbaudot datus u.c). 3. Pastāv risks, ka beigsies ar neko (pūļa informācijas vākšanas panākumi lielā mērā ir atkarīgi no atbildētāju iesaistes). 4. Var radīt riskus rīkotājiem un dalībniekiem (piemēram, ja tiek vākti sensitīvi dati).

Kā samazināt manipulāciju risku:

- Ņemot vērā grūtības, kādas rada pūļa datu ticamības pārbaudes, un datu manipulācijas risku no šī darba pretinieku puses (izmantojot botus vai ļaunprātīgus lietotājus), daudzas organizācijas izvēlas šo metodi lietot nevis kā galveno, bet papildinājumu.
- Piemēram, dabas katastrofu seku novēršanā visai bieži savieno sociālo mediju lietotāju datus ar dronu filmējumiem un satelītuzņēmumiem.
- Vēlēšanu novērošanā balsotāju pirmziņojumus tālāk izmeklēt var gan profesionāli vēlēšanu novērotāji, gan žurnālisti, un tie var kalpot kā papildus pierādījumi konstatētiem pārkāpumiem.

Alternatīvas:

- Pūļa datu vākšana bieži prasa daudz zināšanu un resursu, ko sīkāk apskatīsim nākamajā nodaļā.
- Līdz ar to dažreiz ir saprātīgāk izmantot citas metodes, kas nodrošina līdzīgu rezultātu, piemēram, atklāto avotu izlūkošanu (OSINT), kas izmanto [brīvi pieejamus rīkus un resursus](#).

Piemēri, kad žurnālisti var izmantot pūļa datu vākšanu - krīzēs, labākai pārvaldībai, sabiedriskajai uzraudzībai vai cilvēktiesību aizstāvībai.

Pūļa datu vākšana žurnālistikā

Tova centrs digitālajai žurnālistikai (TOW) pie Kolumbijas augstskolas, kurš pēta tehnoloģiju ietekmi uz žurnālistiku, 2015.gadā izdotajā [rokasgrāmatā](#) pētīja pūļa datu izmantošanu mediju darbā.

TOW definē pūļa datu izmantošanu žurnālistikā kā “darbību, kurā noteikta cilvēku grupa tiek lūgta piedalīties reportiera darbā - tādā kā ziņu un datu vākšana, vai analīze - ar specifiska aicinājuma palīdzību dalīties ar personīgām pieredzēm, dokumentiem vai citu pienesumu.”

- 2018.gadā “ABC Australia”, pētot veco ļaužu aprūpi, īstenoja valstī lielāko pūļa datu vākšanas kampaņu ar [atvērta, strukturēta aicinājuma palīdzību](#) sniegt sabiedrības rīcībā esošo informāciju.
- Vācijas pētnieciskās žurnālistikas centrs CORRECTIV ir attīstījis [pārbaudītu platformu](#), ar kuras palīdzību efektīvi ievāc informāciju par dažādiem jautājumiem. Viens no viņu veiksmīgākajiem izmeklējošajiem projektiem bija [“Kam pieder Hamburga?”](#) (pieejams vāciski), kas aicināja pilsētas iedzīvotājus izmantot atvērto datus un meklēt patiesos īpašniekus izīrējamajiem nekustajamajiem īpašumiem tirgū, kas ir izslavēti neaurskatāms.

- “Bellingcat” ir organizācija, kas specializējas pilsoniskās izmeklēšanās. Tā bieži izmanto pūļa datus no sociālajiem tīkliem, lai vāktu informāciju, dokumentētu un pārbaudītu notikumus, ko pēc tam izmanto savos rakstos un ziņojumos. Piemēram, viena no viņu [zināmākajām izmeklēšanām par Malaizijas pasažieru lidmašīnas MH17 notriekšanu](#) Ukrainā 2014.gadā lielā mērā balstījās uz pūļa informācijas datiem.
- Dokumentālajā filmā par Meksikas narkotiku karos cietušajām ģimenēm - “[Anyone's Child Mexico](#)” -- producenti tās meklēja ar bezmaksas tālruņa līnijas palīdzību, iesaistot meklēšanā un uzrunāšanā vietējās organizācijas, kas to popularizēja.

Pūļa informācijas vākšana krīžu kartēšanā

“Ushahidi” platformas izmantošana Haiti postošajā zemestrīcē 2010.gadā tiek uzskatīta par pirmo reizi, kad [pūļa datus vāca ar nolūku palīdzēt glābšanas darbos](#). Kopš tā laika ir izveidotas vēl vairākas citas pūļa datu kartēšanas platformas, kas izmantotas krīžu seku novēršanai, tostarp kombinējot ar dronu filmēto materiālu un satelītattēliem.

- Šajā piemērā no 2019.gada redzama pūļa datu kartēšana, kas [attēlo brīvi pieejamās roku mazgāšanas vietas](#) COVID-19 ierobežošanai Indonēzijā. Piemērā arī aprakstītas stratēģijas, ko izmantoja lietotāju piesaistei.

Pūļa datu izmantošana labākai pārvaldībai, sabiedriskajai uzraudzībai un cilvēktiesību aizsardzībai

Pūļa informācijas vākšanu aktīvistu un cilvēktiesību aizstāvji ir izmantojuši, lai kartētu [kukuļdošanu un korupciju](#), palīdzētu pilsoņiem [ziņot atbildīgajām iestādēm par vietējas nozīmes problēmām](#), kā arī [izgaismot cilvēktiesību pārkāpumus](#).

- Šis [piemērs](#) rāda, kā 2017.gadā “Amnesty International” un “Airwars” kopīgi izmeklēja Sīrijas pilsētas Rakas bombardēšanu. Datu vākšanā iesaistījās vairāk nekā 138 000 brīvprātīgo no 124 valstīm.
- “ProPublica” ir neatkarīgs bezpeļņas pētnieciskās žurnālistikas centrs ASV. 2020.gadā tas organizēja mediju kopīgu projektu [ElectionLand](#), kas reālā laikā atspoguļoja konstatētās problēmas vēlēšanu dienā, ievācot pūļa datus ar interneta formu, īsziņu, WhatsApp ziņu palīdzību un uzaicinot par partneri telefona līniju, kurā cilvēki bija oficiāli aicināti vērsties ar šādiem ziņojumiem.

2.modulis: Sagatavošanās pūļa metodes izmantošanai

Pirms lēmuma par pūļa metodes izmantošanu ir svarīgi uzdot virkni jautājumu. Jautājumi diskusijai atrodami zemāk:

● Kāpēc vēlaties izmantot pūļa metodi?

- Piemēram, lai ar stāsta palīdzību palielinātu zināšanas par kādu jautājumu, savāktu datus, kas palīdzētu citu aktīvistu un organizāciju darbā, iesaistītu pilsoņus svarīgā procesā vai notikumā, un tā tālāk. Piemēri:
  - Masveida tiešsaistes petīcija, [pieprasot globāli pieejamu vakcīnu pret COVID-19](#)
  - Tiešsaistes [karte ar gaisa kvalitāti pasaulē](#)
  - Platforma, ar kuras palīdzību ziņot iestādēm par [vietējās nozīmes problēmām](#).

● Kādi ir galvenie ētiskie apsvērumi pierādījumu vākšanā ar pūļa informācijas palīdzību?

- Jūs varētu gribēt apsvērt tādus jautājumus kā informācijas akurātums, atbildētāju privātums, savākto datu īpašumtiesības, jūsu projekta pieejamība.
- Daži no šie aspektiem var izraisīt arī juridiskas sekas, tāpēc būtu saprātīgi pirms sākt datu vākšanu konsultēties ar juristiem.

● Cik pārbaudāmi ir savāktie dati?

- Pūļa informācijas vākšana var būt noderīgs rīks datu ieguvei, par kuriem jūs neko nezināt.
- Taču tā var arī atnest galvassāpes attiecībā uz datu ticamības pārbaudi, īpaši, ja jums pretī gadās lielas organizācijas un veidojumi, kam pieejami boti vai kas var noorganizēt cilvēku kopu, kas sabojās datu kopu. Tāpēc vēl pirms informācijas vākšanas sākuma rūpīgi pārdomājat, kā un vai jūsu savāktos datus varēs pārbaudīt.
- Publiskojot secinājumus, skaidri norādiet, cik lielā mērā jums ir izdevies datus pārbaudīt. Ja ir norādes, ka dati ar nolūku ir izkropļoti, rūpīgi izsverat, vai tos vispār vajag publiskot. Piemērs:
  - Krievijas vēlēšanu pārkāpumu kartēšanas platforma: <https://www.kartanarusheniy.org/> pievienota atruna, ka ziņojumus par pārkāpumiem vēlēšanās brīvprātīgi sniedz lietotāji un tie tiek publicēti bez tīmekļa vietnes administratoru veiktas papildu pārbaudes, lai tiem ātri varētu pievērst vēlēšanu rīkotāju un likumsargu uzmanību (pieejams krieviski).

● Kas ir jūsu atbildētāji?

- Lūgums pieredzējušiem aktīvistiem dalīties pieredzē praksē izskatās pavisam citādi nekā mēģinājums iesaistīt parastos pilsoņus.
- Jūs varētu apsvērt arī tādas demogrāfiskās pazīmes kā vecums, dzimums un viņu atrašanās vieta.
- Ja nevēlaties, lai jūsu dati nāktu tikai no vienas iedzīvotāju apakšgrupas, pajautāriet sev, vai informācija par jūsu centieniem sasniedz [marginālās grupas](#) un vai jūsu izmantotie rīki ir vienlīdz pieejami visiem, vai arī tie var palielināt jau esošās [digitālās plaisas](#).
- Visbeidzot, lai gan dati var nebūt [reprezentatīvi](#) socioloģiskā izpratnē, jūs tomēr vēlaties, lai tie tiktu iegūti no dažādām vietām un grupām, jo tad jūsu secinājumi parādīs precīzāku ainu.

● Kas būs ieguvēji?

- Atcerieties, ka datu sniedzēji un ieguvēji no jūsu darba var atšķirties.
- Mēģiniet izklāstīt savus secinājumus formā, kas ir saprotams jūsu nolūkotajai mērķauditorijai (-ām). Tas var ietekmēt formātu, kādā vēlaties, lai dati tiktu iesniegti. Piemēram:
  - Korupciju Indijā atspoguļojošā projekta "[Es maksāju kukuli](#)" tīmekļa vietnē bija publicēta karte, kurā kartē reģioni iezīmējās atkarībā no saņemto ziņojumu daudzuma; tie tika publicēti reālā laikā; sašķiroti pēc noteiktām kategorijām un tos pavadīja saraksts ar mediju publikācijām, kas tapuši uz to pamata.

● Kādi ir riski?

- Svarīgi ir arī padomāt par riskiem vai drošības apsvērumiem, kas var ietekmēt jūs vai jūsu sadarbības partnerus, un vai viņi tos apzinās.
- Dariet visu nepieciešamo, lai vajadzības gadījumā aizsargātu viņu privātumu un anonimitāti. Dažkārt tas var nozīmēt papildus pasākumus to deanonimizēšanai pirms turpmākās apstrādes.

● Kas varētu kļūt par jūsu partneriem vai līdzstrādniekiem?

- Padomājiet par citām grupām vai aktīvistiem, kuri varētu būt ieinteresēti vai jau iesaistījušies līdzīgā darbā. Vai ir kādas grupas, kurām ir pieredze pierādījumu vākšanā ar pūļa starpniecību vai kuru datus varat izmantot savu secinājumu salīdzināšanai?

- Sadarbošanās ir laba doma, jo tā palīdz pavairot jūsu pūliņus un izvairīties no dublēšanās.
- Turklāt sadarbības rezultātā var rasties interesantas jauktas datu vākšanas pieejas. Piemēram:
  - “ProPublica” ["ElectionLand"](#) bija žurnālistu kopdarbs ar mērķi atspoguļot balsošanas pieejamību, kiberneti drošību, dezinformāciju un vēlēšanu integritāti 2020. gada ASV vēlēšanās. Lai dokumentētu balsošanas šķēršļus reālā laikā, organizācija izveidoja [vairāk nekā 150 ziņu redakciju](#) koalīciju visā valstī, kā arī, izmantojot dažādus kanālus, [aicināja vēlētājus](#), vēlēšanu komisiju darbiniekus un organizatorus ziņot par jebkādam problēmām, ar kurām viņi saskaras vai kuras novēro procesa laikā.

● Kas pēc tam notiks ar datiem?

- Piemēram, vai jūs vēlaties dalīties ar izejas datiem vai veidot un izplatīt ziņojumu, balstoties uz jūsu secinājumiem?
- Cik svarīga ir secinājumu nekavējoša publicēšana?
- Kādā formātā datiem jābūt? Piemēram:
  - FixMyStreet (Lielbritānija) publicē apkopotos datus par iedzīvotāju paziņotajām problēmām [tiešsaistes panelī](#), kurš arī rāda populārākās ziņojumu kategorijas, to, cik ziņojumu atrisināti un novērtē vietējās pašvaldības pēc to atsaucības.

● Vai kādam ir jāpateicas - un kā?

- Vienmēr ir svarīgi ir pateikties, ja kāds ir palīdzējis.
- Tas var ietvert pateikšanos sadarbības organizācijām, izmantoto rīku un programmatūras uzskaitījumu un pat palīdzības sniedzēju (grupu vai īpaši lielos projektos aktīvāko personu) nosaukšanu, ja vien viņiem nav vajadzības/vēlēšanās palikt anonīmiem.
- Vienmēr noskaidrojiet ar autoriem, kā viņi vēlas tikt norādīti, vai pievienojiet piezīmi un atrunu par to, kā tiks veikta norādīšana, tostarp, kā cilvēki var atteikties, ja tas viņiem rada risku. Piemēram:
  - Kad “Amnesty International” un “Airwars” [publiskoja secinājumus](#) par 2017.gadā Rakā, Sīrijā, bojāgājušajiem civiliedzīvotājiem, viņi uzskaitīja visus partnerus, rīkus un galvenos informācijas sniedzējus, kuri sniedza pierādījumus vairākos izmeklēšanas virzienos (skatīt <https://raqqa.amnesty.org/> => "Toolkit" => "Credits").

3.modulis: Kā izvēlēties labāko pūļa informācijas vākšanas pieeju

Pareizās metodes izvēle ir atkarīga no jūsu mērķiem.

Dažkārt žurnālisti izveido drošu saziņas kanālu, kurā pilsoņi ziņas iesūta anonīmi; cilvēktiesību aizstāvji var iedrošināt cietušos iesniegt pierādījumus jebkādā formātā; vēlēšanu novērotāji varētu vēlēties, lai pilsoņi konstatētos pārkāpumus sašķiro pa kategorijām, balstoties uz iepriekš zināmiem kritērijiem.

Tas, cik lielā mērā jums ir nepieciešams, lai pūļa dati atbilstu stingram formātam, kas vajadzīgs analīzei, noteiks, vai jums jāveic strukturēta vai nestrukturēta datu vākšana.

- [“Pūļa datu vākšanas rokasgrāmata”](#), ko radījis Kolumbijas universitātes Tova centrs digitālajai žurnālistikai, izšķir **“atvērtus”** un **“specifiskus”** līdzdalības aicinājumus:
  - Atvērtajos aicinājumos sabiedrība tiek lūgta sazināties ar žurnālistiem, izmantojot dažādus kanālus (e-pastu, telefonu, īsziņas, tiešsaistes aptaujas, programmatūru utt.), lai balsotu, nodotu informāciju vai ieteikumus, vai jebkādu citu materiālu redakcijai/žurnālistam. Šādi parasti vāc atvērtos datus.
  - Ar “specifiska aicinājuma” palīdzību žurnālisti lūdz informāciju noteiktām sabiedrības grupām. To parasti iesniedz iepriekš definētā formātā un uzglabā pārmeklējamā datu bāzē.
- **Strukturēti iegūto (specifisko) datu priekšrocība** ir pierādījumu apkopojums vienotā formātā, kas ļauj tos viegli analizēt. Tomēr stingrāks formāts var ierobežot jūsu mērķauditorijas iespējas tādus sniegt.
- **Atklāti (nestrukturēti) aicinājumi** ļauj iegūt daudzveidīgākus datus no potenciāli lielāka skaita dalībnieku, neierobežojot sevi un viņus ar veidiem, kādus datus, jūsuprāt, varētu saņemt. Tai pašā laikā pa dažādiem kanāliem un dažādos formātos saņemto datu analīze var aizņemt daudz vairāk darba un laika.
- Dažkārt atmaksājas **savienot vairākas pieejas**, īpaši, ja tas ir liels sadarbības projekts vai ja dati savstarpēji jāsālīdzina vairākās pierādījumu līnijās.

4.modulis: Darbs ar auditoriju(-ām) pūļa datu vākšanā

Veiksmīga jūsu noskatītās kopienas iesaistīšanās datu iesniegšanā ir puse no pūļa datu vākšanas panākuma.

Citiem vārdiem, jūs varat izdarīt visu pareizi, bet, ja neviens neiesniegs datus, viss nebūs ne plika graša vērts. Tāpēc ir ļoti svarīgi jau iepriekš izdomāt, kā iesaistīsiet kopienu.

- **“ProPublica” izmanto šādus uzvedinošos jautājumus:**
  - Kādu cilvēku atbildes jūs vēlaties? Kāpēc viņi ir labākā kopiena, kuru iesaistīt?
  - Ko kopiena iegūs no šī pasākuma? Kāpēc kādam būtu jāpiedalās?
  - Kāpēc cilvēki varētu negribēt piedalīties? Kā jūs atbildēsiet uz viņu rūpēm un atturīgumu?
  - Ko/kurus tas visvairāk skar? Kādā valodā viņi sazinās? Vai viņi ir sadusmoti? Kur viņi sarunājas par šīm lietām? Kā viņi to dara?
  - Kuri ir ietekmīgākie cilvēki šajā kopienā? Esat ar viņiem runājuši? Ko viņi domā par jūsu ideju?
- Noteikti atcerieties par **sociālajiem un politiskajiem apstākļiem**, kādos **darbojaties**.
  - Ja datu sniegšana jūsu projektam nozīmē riskēt, cilvēki varētu atturēties tajā piedalīties, ja netic, ka tas spēs ko mainīt.
- Apdomājiet, kas jūsu noskatītajai **kopienai liktu ieinteresēties un aizrauties ar ideju, ka viņi varētu būt daļa no jūsu pūļa informācijas vākšanas**.
  - Dažkārt tas var nozīmēt, ka jau pirms tās ir jāriko **informatīvas un uzticības veicināšanas** kampaņas.
  - Jūs varat izvēlēties sarīkot kampaņu par konkrētu problēmu, iesaistīt viedokļu līderus, strādāt pie uzticēšanās ar aktīvāko kopienas daļu un tā tālāk.
- Domājiet par to, **kā varēsiet parādīt rezultātus** un noslēgt atgriezenisko saiti pat tad, kad dalībnieki vēlēties palikt anonīmi. Piemēram:
  - varat izvēlēties reālā laikā publicēt jaunumus par savas pūļa datu vākšanas sasniegumiem vai tajos pašos kanālos kopīgot daļu datu, lai ierosinātu jaunu datu pienākšanu (sk. filmu [“Anyone’s Child: Mexico”](#), kuras lieliskais piemērs ir aprakstīts tālāk tekstā).

- noderētu arī, ja pirmie dalībnieku informācijas pienesumi notiktu pēc iespējas ātrāk pēc pasākuma izsludināšanas un jūs varētu to izziņot (par to var iepriekš vienoties ar dažiem uzticamiem avotiem, ja zināt, ka viņiem ir ar ko dalīties).
  - **Divos vārdos - kad kopienas biedri redz, ka citi aktīvi piedalās, ir lielāka iespēja, ka arī viņi paši to darīs.**
- **Apdomājat, kā jūs sasniegsiet savu auditoriju.**
- Jūs varētu izplatīt savu aicinājumu tādos kanālos un ar tādām metodēm, kurām dod priekšroku jūsu mērķauditorija, bet ne obligāti jūs.
  - Piemēram, mērķtiecīga tiešsaistes reklāma ar tādiem *Facebook* rīkiem kā [Lookalike Audiences](#) var būt ļoti iedarbīga ar nosacījumu, ka jūsu mērķauditorija vispār lieto *Facebook* un jums pietiek naudas reklāmu piršanai šai tīklā.
  - “ProPublica” piedāvā virkni [uzvedinošu jautājumu](#), kas palīdz izvēlēties labāko iesaistīšanas metodi:
    - Kāds ir labākais un efektīvākais saziņas veids ar grupu? Kā jūs informēsiet dalībniekus par saviem secinājumiem? Cik lielā mērā vēlaties/vajag, lai šī kopiena būtu iesaistīta visā ziņojuma sagatavošanas laikā?
    - Ko jūs vēlaties uzzināt no iesaistītajiem cilvēkiem? Vai jūs mēģināt iegūt datus, sadzīves piemērus, vākt pierādījumus utt?
    - Kāda konkrēta informācija jums ir jāsavāc? Kāds ir visvienkāršākais veids, kā dalībnieks var jums to sniegt? Vai esat veicis lietotāju testēšanu? Kas notika?
    - Ja projekts kļūst ārkārtīgi populārs un jūs saņemat ārkārtīgi daudz atbilžu, kā jūs tās sistematizēsiet? Kam jābūt gatavam jau pirms tam, kad tas notiek?
    - Kā jūs izmantosiet vai publicēsiet dalībnieku iesūtīto informāciju? Kādas tiesības viņi jums ir atdevuši? Kā vislabāk un skaidrāk paziņot jūsu tālākos nodomus?
  - Šeit atradīsiet dažas **kopienas iesaistes metodes un kanālus**, ko apsvērt: (vairāk atradīsiet Globālā pētnieciskās žurnālistikas tīkla (GIJN) [materiālos](#)):
    - Nīderlandes *De Correspondent* žurnālists Jelmers Mommers (Jelmer Mommers) izmantoja ziņu portālu, lai nepastarpināti aicinātu “Shell” darbiniekus sniegt informāciju par to, ko uzņēmums zina par klimata pārmaiņām. Viņš lūdza lasītājus [sazināties e-pastā](#), un rezultātā [saņēma uzņēmuma iekšējos dokumentus un daudz ko citu](#).
    - *ProPublica* (ASV) kopienas reportiere Adriana Galardo (Adriana Gallardo) nolēma sadarboties ar sabiedriskā radio (NPR) korespondenti Renē Montaņu (Renee Montagne), izplatot [tiešsaistes anketu](#) sievietēm, kuras dzemdībās ir saskārušās ar draudiem dzīvībai. Anketas publikācija *Facebook* un *Twitter*, kā arī neierastākās vietnēs kā piemēram *GoFundMe*, atnesa tūkstošiem atbilžu, no kā radās [publikāciju sērija](#).

- Dokumentālās filmas autori par narkotiku izraisīto vardarbību Meksikā izveidoja bezmaksas telefona līniju, kuru popularizēja ar vietējo partneru palīdzību, un aicināja cilvēkus dalīties piedzīvotajā. Kad viņi piezvanīja, varēja noklausīties līdzīgus līdzcilvēku stāstus. Rezultātā tapa multimedīāls dokumentāls stāsts "[Anyone's Child: Mexico](#)" (pieejams arī [spāniski](#)).
- Noteikti ņemiet vērā visus **privātuma un drošības** apsvērumus.
  - Vai piedalīšanās jūsu pūļa datu vākšanā mērķauditorijai var radīt riskus? Ja jā, ir ļoti svarīgi pārliecināties, ka darāt visu, kas jūsu spēkos, lai nodrošinātu drošus saziņas kanālus un aizsargātu viņu identitāti.
  - Lai gan cilvēki pret savu drošību izturas vieglprātīgāk nekā jūs sagaidītu, jums ir jādara viss iespējamais, lai viņi saprastu, kas viņiem var draudēt un līdz kuram brīdim jūs varēsiet mēģināt palīdzēt risku mazināt.

5.modulis: Tehnoloģiju izvēle pūļa informācijas vākšanai

Ir viegli justies pārņemtam vai pārāk sajūsmināties par kāda konkrēta tehniskā rīka izmantošanu, lai vāktu pūļa datus. Ir daudz vienkāršu un drošu rīku, ko izstrādājuši cilvēktiesību aizstāvji, žurnālisti vai pilsoniskie uzraugi. Tomēr ir svarīgi izvēlēties pareizo, kurš atbilst jūsu mērķiem un vajadzībām, nevis mēģināt pūļa datu ieguves pasākumu pielāgot rīkam. Dažkārt tas nozīmē, ka jums nevajag jaunāko un stilīgāko tehnoloģiju, bet jāizvēlas vienkāršu uzticības tālruņa līniju, īsziņas vai e-pastu.

Labākajai izvēlei jāņem vērā:

- **Tehnoloģiskā vide:**
  - Vai lielākai daļai jūsu mērķauditorijas ir pieejams internets? Kāda veida pieslēgums?
  - Vai viņi lieto mobilās ierīces vai viedtālruņus - kāda tipa/modeļa visbiežāk?
  - Apsveriet arī viņu datorprasmju līmeni.
- **Privātums un drošība**
  - Ir svarīgi apsvērt, vai piedalīšanās jūsu pūļa datu vākšanā mērķauditorijai potenciāli var radīt riskus. Ja jā, ir ļoti svarīgi pārliecināties, ka darāt visu, ko varat, lai nodrošinātu drošus saziņas kanālus un aizsargātu viņu identitāti
  - Lai gan cilvēki pret savu drošību izturas vieglprātīgāk nekā jūs sagaidītu, jums ir jādara viss iespējamais, lai viņi saprastu, kas viņiem var draudēt un līdz kuram brīdim jūs varēsiet mēģināt palīdzēt risku mazināt.

● Esošie rīki - vai jaunievedumi

- Cilvēki nelabprāt maina savus ieradumus attiecībā uz tehnoloģijām. Izpētiet, kādus rīkus jūsu mērķauditorija jau izmanto (piemēram, sociālos tīklus, tiešsaistes ziņojumapmaiņas u. c.), un apsveriet to iekļaušanu savā pūļa datu vākšanas kampaņā.
- Ja izšķiraties izstrādāt un ieviest īpašu rīku pūļa datu iegūšanai noteiktā vidē, paturiet prātā, ka, neraugoties uz jūsu pūļiem pierunāt cilvēkus to lietot, tas var aizņemt ilgu laiku vai jūs varat pilnībā izgāzties.

● Daži populāri drošas saziņas rīki, to plusi un mīnusi

- Ir vairāki drošas saziņas rīki, ko izmanto žurnālisti un aktīvisti. Lai gan neviena sistēma nav 100% neuzlaužama, pastāv instrumenti, ar kuriem mēģina radīt drošāku vidi nekā parastie saziņas kanāli (tādi kā telefons, sociālie mediji, e-pasts).
- Neviens rīks nav piemērots visiem, tāpēc ir svarīgi izsvērt jūsu potenciālo atbildētāju individuālos apstākļus.

Ierastie saziņas kanāli ietver:

Rīki	Raksturojums	Kompromisi	Lejupielādes un iestatīšanas rokasgrāmatas
Signal https://signal.org/	Signal ir bezmaksas un atklātā pirmkoda droša ziņapmaiņas lietotne, kas paredzēta iPhone un Android , attīstītājs Open Whisper Systems . Tā abpusēji šifrē saziņu, datus padarot pieejamus tikai sūtītājam un saņēmējam.	Signal ne tuvu tik populārs kā WhatsApp vai citas abpusēji šifrētās lietotnes, un lietotājiem jāreģistrējas, izmantojot faktisko tālruņa numuru. Taču Signal faktiski nevēc nekādus metadatus par jūsu kontaktiem vai ziņojumiem , lai, pamatojoties uz lietotnes lietošanu, nebūtu iespējams secināt neko par jūsu saziņu.	https://signal.org/download/
WhatsApp https://www.whatsapp.com/	Pieejams iPhone un Android , WhatsApp ir populāra ziņapmaiņas lietotne, kas izmanto	Līdzīgi Signal, WhatsApp saglabā lietotāju tālruņa numurus. Tas pieder	https://www.whatsapp.com/download/

	<p>Signal līdzīgu abpusēju šifrēšanu. Pašlaik to pasaulē izmanto vairāk nekā 2 miljardi cilvēku.</p>	<p>Facebook un dalās ar lietotāja tālruņa numuru un viņa datu analīzi ar sociālo mediju.</p> <p>Facebook var likt atklāt milzīgu daudzumu lietotāja datu, ja to pieprasa tiesa.</p> <p>WhatsApp var arī dublēt jūsu nešifrēto ziņojumu kopijas iCloud vai Google Drive - šo funkciju var atslēgt lietotnes drošības iestatījumos.</p>	
<p>Pretty Good Privacy (PGP) e-pasta šifrēšana</p>	<p>PGP ir šifrēšanas standarts, ko žurnālisti iecienījuši e-pastu drošībai. Tas izmanto publiskās atslēgas kriptogrāfiju, kas nozīmē, ka katram lietotājam ir "publiskā atslēga", ko izmanto ziņojumu šifrēšanai citiem lietotājiem. Publisko atslēgu var kopīgot. Katram lietotājam ir arī "privātā atslēga", ko izmanto, lai atšifrētu ziņojumus, un ar to nedrīkst dalīties.</p> <p>E-pasta šifrēšanas programmatūras piemēri: GPG Suite Mac lietotājiem, GPG4win Windows un Linux operētājsistēmām, Thunderbird ar Enigmail paplašinājumu, un Mailvelope.</p>	<p>Lai PGP varētu izmantot parasts datora vai viedtālruņa īpašnieks, ir nepieciešamas noteikta līmeņa tehniskās zināšanas un apmācība.</p> <p>Citi drošas saziņas kanāli piedāvā salīdzināmu aizsardzību un vienlaikus ir lietotājam draudzīgāki.</p>	<p>https://www.openpgp.org/software/</p>
<p>Protonmail https://proton.me/</p>	<p>ProtonMail ir bezmaksas e-pasta pakalpojums ar pilnībā integrētu PGP. Tas nozīmē, ka ProtonMail lietošanai nav nepieciešamas tehniskās zināšanas.</p>	<p>Lai gan ProtonMail pamata konts ir bezmaksas un viegli lietojams, pēc noklusējuma tas sazinās ar ārējiem e-pasta kontiem bez abpusējas šifrēšanas.</p>	<p>https://proton.me/pricing</p>

	<p>Tas arī neļauj nevienam, tostarp pašam ProtonMail, lasīt vai kopīgot jūsu e-pastus, kamēr jūs tiem nepieklūstat. Šī koncepcija ir pazīstama kā nulles piekļuves šifrēšana.</p>	<p>Tādējādi ārējam e-pasta pakalpojumu sniedzējam var būt piekļuve e-pastiem, kas nosūtīti no ProtonMail. Tāpēc ieteicams konfidencialu informāciju pārsūtīt tikai ProtonMail pakalpojuma iekšienē, proti, tikai citām šī servisa adresēm.</p>	
<p>SecureDrop https://securedrop.org</p>	<p>SecureDrop ir atvērta koda sistēma, ko ziņu dienesti var uzstādīt, lai droši un anonīmi saņemtu dokumentus un padomus no anonīmiem avotiem un trauksmes cēlājiem.</p> <p>Tā ir pieejama 20 valodās un to izmanto vairāk nekā 50 ziņu dienestu pasaulē, ieskaitot <i>The New York Times</i>, <i>The Washington Post</i>, <i>ProPublica</i>, <i>The Globe and Mail</i>, un <i>The Intercept</i>.</p>	<p>Lai gan SecureDrop ļauj jebkurai to lietojošajai organizācijai pilnībā pārvaldīt serverus, līdz minimumam samazina metadatus, šifrē datus un lieto virkni citu spēcīgu drošības metožu, tās uzstādīšana pašu spēkiem var būt dārga un sarežģīta.</p>	<p>https://docs.securedrop.org/en/stable/</p>
<p>Tella https://tella-app.org/</p>	<p>Tella ir atvērta koda bezmaksas mobilo datu vākšanas lietotne, kas piemērota vidēm ar ierobežotu interneta savienojumu un augstiem drošības riskiem. Pašlaik tā ir pieejama Android vairākās valodās.</p>	<p>Lai gan Tella ir salīdzinoši viegli lietojama un pielāgojama lietotāja vajadzībām, lietotnes izmantošana joprojām prasa lietotāju apmācību un zināmas tehniskās iemaņas back-end servera iestatīšanai.</p>	<p>https://tella-app.org/</p>
<p>FrontlineSMS https://www.frontlinesms.com</p>	<p>Programmatūra, ko izmanto dažādas organizācijas vairāk nekā 120 valstīs, lai izplatītu un apkopotu informāciju, izmantojot tīklu.</p>	<p>Izmanto brīvi pieejamu, bet ne drošu saziņas kanālu. Tas ir maksas pakalpojums, bet salīdzinoši lēts.</p>	<p>https://www.frontlinesms.com/platform</p>

6.modulis: Datu pārbaude

Pūļa datus ir ļoti svarīgi ir pārbaudīt. Atkarībā no to veida un formāta, rūpīgi pārdomājiet, cik plašu pārbaudi vēlaties un varat veikt.

Iznākums var izskatīties kā:

● **Nepārbaudīti dati**

- Dažus datus var būt neiespējami pārbaudīt, jo tie var būt jauni un var trūkt citu apstiprinošu avotu. Šādā gadījumā jādomā nevis par pārbaudi, bet gan atspēkošanu pirms publikācijas.
- **Ja nespējat pārbaudīt datus, bet tomēr vēlaties tos publicēt, pievienojiet nepārprotamu atrunu, ka dati " nav pārbaudīti".**

● **Daļēji pārbaudīti dati**

- Nolemiet, cik daudz pārbauzu uzskatāt par "pietiekamām", lai datus varētu publiskot.

● **Pilnīgi pārbaudīti dati**

- Parasti tie ir dati, kuriem ir vairāki apstiprinoši avoti.
  - Ja par tiesību pārkāpumiem jāpaziņo reālā laikā vai par starpgadījumiem nekavējoties jārunā publiski, lai novērstu turpmāku kaitējumu, apsveriet mobilas, kvalificētas grupas izveidi, kura var apmeklēt notikuma vietu un savākt papildus pierādījumus;
  - Ja pārbaudīt informāciju notikuma vietā nav iespējams, datu vākšanas organizatori var izšķirties sadarboties ar partneri, kam ir šādas spējas un ar kuru var savstarpēji pārbaudīt saņemtās ziņas.

Pūļa kartēšanas datu pārbaude

Ir vairāki elementi, kas jāņem vērā, vācot pūļa informāciju krīzes laikā. ["Ushahid" lietotāji 2010. gada Haiti zemesrīces laikā](#) identificēja šādus datu pārbaudes veidus, tostarp attēlojot kartē:

- **atrašanās vieta** – vai ziņas pienāk no turienes?
- **reputācija** – vai avotam uzticos es, vai cilvēki, kuri paši ir uzticami?
- **satura salīdzināšana/agregācija** - izmantojot klasterizāciju vai citas metodes, lai atklātu savstarpējās sakarības;
- **laiks** – vai ziņojums pienāk īstajā laikā?

Sociālo mediju informācijas pārbaude

Pastāv dažādi paņēmieni, kā pārbaudīt sociālo tīklu ziņojumus, multivides failus u. c., kurus varat izmantot, ja vācat šāda veida datus (piemēram skat. Eiropas Žurnālistikas centra "[Sociālo mediju pārbaudes rokasgrāmata](#)"). Tomēr atcerieties, ka pārbaudes procesa izveide nav viegls uzdevums un var prasīt sarežģītu lēmumu pieņemšanas modeli un komandu ar īpašām prasmēm.

- Kā piemēru aplūkojiet žurnālistu pūliņus [monitorēt un pārbaudīt informāciju 2012.gada parlamenta vēlēšanās Ukrainā.](#)

7.modulis: Datu analīze un secinājumu prezentācija

Svarīgi ir ne tikai godīgi un patiesi atspoguļot pūļa datus, bet arī saistoši tos pasniegt.

- Pirms sākt pūļa datu vākšanu, apdomājiet, kā tos **analizēsiet un prezentēsiet rezultātus. Formāts**, kādā vēlaties izklāstīt savus secinājumus, var ietekmēt arī formātu, kādā jūs vāksiet datus.
  - Piemēram, ja vēlaties uzrakstīt stāstu vai stāstu sēriju, balstoties uz saņemtajiem datiem, piemērotākais varētu būt atklāts, nestrukturēts aicinājums. Turpretī, ja vēlaties rakstīt analītisku ziņojumu, jums varētu būt nepieciešami vairāk strukturēti dati, kurus var analizēt sistemātiskāk.
  - Pat strādājot ar strukturētiem datiem, joprojām domājiet, kādu iespaidu ar tiem vēlaties radīt. Citiem vārdiem sakot, kādu "stāstu" vēlaties, lai jūsu dati stāsta?
- Iepazīstinot ar secinājumiem, aprakstiet gan datu savākšanas **metodes**, gan **ceļu** līdz saviem secinājumiem (ja esat analizējuši datus)
- Neaizmirstiet **pateikties** tiem, kas to ir pelnījuši. Tas var ietvert pateicību sadarbībā iesaistītajām organizācijām, rīku un programmatūras uzskaitījumu un pat atbildētāju (grupu vai īpaši apjomīgos projektos arī indivīdu) uzskaitījumu, ja vien viņi nevēlas palikt anonīmi.
- Savā tīmekļa vietnē un citos materiālos, kas sagatavoti, izmantojot pūļa datus, skaidri norādiet, vai un cik lielā mērā jums izdevies tos **pārbaudīt**.

Papildus resursi: “Atklājot neredzamo” raksti un ceļveži

[“Tam vajag pūli...Ieteikumi un piemēri pūļa informācijas vākšanai”](#) (raksts, ko pavada arī “Atklājot neredzamo” [uzstāšanās konferencē](#) un gadījuma izpētes [videoprezentācija](#))

[“Drošība pirmajā vietā!”](#), rokasgrāmata no “Atklājot neredzamo” mācību mapes

“Risku vadība ir domāšanas veids, ne ķeksīšu saraksts” ([raksts](#), ko pavada arī “Atklājot neredzamo” [uzstāšanās konferencē](#))